

Seleucia

Sayı VII - 2017

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mersin Bölge Sulama Kooperatifleri Birliđi Başkanı Ersin Akdoğan'a şükranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the President of the Irrigation Cooperatives' Union of Mersin Region, Mr. Ersin Akdoğan.

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkıran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VII
Sayı: 7

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad.Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 7 | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri

Lighting Devices from Olympos Excavation

B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın

11

Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu:
Ön Sonuçlar

*The Preliminary Results on the Olba Theater in
the Light of Archaeological Excavations*

Emel Erten - Deniz Kaplan

29

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden
(*Diakonikon*) Bizans Dönemi *Opus Sectile*
Taban Döşemesi

*The Opus Sectile Floor of the Diaconikon of the
Northern Church - Monastery of Olba*

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

47

Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin
Erken Yerleşim Tarihi

*The Early History of Olba in the Light of Coin
Finds*

Tuna Akçay

69

Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh
Buluntuları

*Glass Goblet Finds from Olba Theater
Excavations*

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

89

Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik
Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora
Parçası

*Hellenistic Basket Handled Amphora Fragment
from Olba Excavations*

Erkan Alkaç

113

Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da
II. Constantius Dönemi

*Olba During the Reign of Constantius II in the
Context of Coin Finds*

Emel Erten

129

Klazomenai Karantina Adası Kuzey
Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan
Çıplak Genç Kız Figürinleri

*Sedantary Naked Young Female Figurines
Obtained From The Excavations In The North
Slope of Klazomenai Karantina Island*

Aslıhan Özbay

147

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar
Odası ve Bizans Lahitleri

*The Burial Chamber and Early Byzantine
Sarcophagi in the Sion Monastery at Karabel
Asarcık*

Bülent İşler

161

Mimari Plastik Veriler Işığında Erken
Bizans Döneminde Side'de Sütunlu
Caddelerin Onarımı

*The Repairs of the Early Byzantine Colonnaded
Streets of Side in the Light of Architectural
Decoration Finds*

Şener Yıldırım

187

Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları
Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik
Dönem Pişmiş Toprak Figürinler

*Klazomenai Karantina Island North Slope
Excavation Stratigraphy and The Terracotta
Figurines Of The Hellenistic Period*

Fikret Özbay - Aslıhan Özbay

207

Erken Hıristiyanlık Döneminde
Zephyrion/Zephyrium

Zephyrion/Zephyrium in Early Christian Period

Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz

225

Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm

Jews And Anti-Semitism in Early Christian Literature

Ulaş Töre Sivrioğlu

235

Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları

Glass Finds from Water Complex in the Sanctuary of Zeus Labraundos

Ömür Dünya Çakmaklı

279

Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı

Rock-cut Tomb Number 6 in Tripolis

Sabri Arıcı - AYTEKİN ERDOĞAN

297

Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem

Balık Tabakları

Hellenistic Fish Plates from Seyitömer Höyük

FIGEN ÇEVİRİCİ COŞKUN

325

Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At

Rhytonu

A Glass Horse Rhyton From Aşağı Salat Höyük

S. YÜCEL ŞENYURT - EMEL ERTEN - İLKAY AKLAN

345

Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup

Gümüş Venedik Sikkesi

A Group Of Silver Venetian Coins From The

Kuva-yi Milliye Museum

CEREN ÜNAL

363

Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem

Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir

Değerlendirme

An Assessment on The Arrangement of The

Living Areas in the Epi-paleolithic Period of

Direkli Cave

CEVDET MERİH EREK

377

Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı

Kalesi: Çalgüney

A Middle Bronze Age Castle in Middle Aras

Basin: Çalgüney

AYHAN YARDIMCIEL - EMİNE GİZLENCİ

397

Olba Akropolisi Kuzey Kule Kazısından

Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin

Anatomik Analizi

Anatomical Analysis of Carbonized Wood

Material Obtained from Olba Acropolis North

Tower Excavation

BARBAROS YAMAN - ALI AKIN AKYOL - EMEL ERTEN

411

Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları

Arkeometrik Çalışmaları

The Archaeometric Research on the Pottery Finds from the Theater at Olba

ALI AKIN AKYOL - SAFİYE AYDIN

421

Kitap Tanıtımı

Book Review

Ömer Özyiğit'e Armağan – Studies in

Honour of Ömer Özyiğit

EMEL ERTEN

439

Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi

MURAT ÖZYILDIRM

447

PRAEFATIO

Editörler kurulu olarak *Seleucia*'nın yedinci sayısını (2017) sizlere sunmaktan mutluluk duymaktayız. Ayrıca, dergimizin TÜBİTAK'a bağlı ULAKBİM tarafından TR indeksinde bilimsel dergi olarak 6. sayısından (2016) başlayarak taranmaya hak kazanmış olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur. Bu başarıyı yazarlarımıza, dostlarımıza, Homer Kitabevi'nin katkılarına ve aynı zamanda Olba kazı ekibine borçluyuz.

Geniş bir zaman dilimine ait malzeme ve sonuçları içeren *Seleucia*'nın bu yılki yedinci sayısını da beğeneceğinizi ümit etmekteyiz. Alışlageldiği gibi, bu sayıda da Olba kazılarına ait malzemenin de tanıtıldığı birçok makale yer almaktadır.

Seleucia'nın yedinci yılında yayın hayatını sürdürmesinde katkıları olan yazarlarımıza, okuyucularımıza, bizi destekleyen dostlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve değerli sahibi Ayşen Boylu ve dergimizin yayına hazırlanmasında sabır ve özveriyle çalışan Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

The editorial board is glad to present the seventh issue (2017) of *Seleucia* and proud to announce that our journal was recognized by ULAKBİM of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) as a TR Index Scientific Journal starting from the sixth issue (2016). We owe this success to our contributors, friends and Homer Books as well as the archaeological excavation team of Olba.

We hope you would be interested in and enjoy the seventh issue of *Seleucia* containing articles presenting material and results from a large scope of time. As usual, in this issue you will find a number of articles that will present the material from Olba excavations.

We wish to express our gratitude for our contributors, friends and Homer Books and its owner Ayşen Boylu and Sinan Turan for their patient and considerate manner during the preparation of our journal.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak*

Öz

Olba tiyatro kazıları sırasında bulunan çok sayıda cam kadeh parçasının ele alındığı bu çalışmada, bunlarla ilgili olarak yapılan değerlendirme ve ortaya çıkan tipoloji sunulmaktadır. Ayrıca, Roma İmparatorluğu topraklarında Anadolu ve Doğu Akdeniz merkezlerinde ele geçen diğer çağdaş cam kadeh örneklerinin üretim teknikleri, dağılımları üzerinde durulmaktadır. Böylece, Doğu Dağlık Kilikia'da Olba özgün kazı buluntuları bağlamında konuya yeni bir yaklaşım getirilmektedir.

Olba cam kadeh parçaları üzerinde yapılan çalışmada beş temel grup belirlenmiş bulunmaktadır. Kadehlerin sap ve kaide biçimlerindeki farklılıkları onların yapımında kullanılan yöntemler belirlemektedir. Buna göre, tek bir cam balonunun biçimlendirilmesi ile ya da gövde ve kaide kısmının ayrı ayrı, iki parça halinde hazırlandıktan sonra birbirine bağlanması ile cam kadehler yapılmaktadır. Olba'da her iki yöntemin de uygulandığı örnekler saptanmaktadır. Olba tiyatrosu kazısı cam kadeh buluntularını 5. ve 7. yüzyıllara tarihlemek olası görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Cilicia, Olba, Cam, Cam Kadeh, Geç Roma Camcılığı.

Glass Goblet Finds from Olba Theater Excavations

Abstract

This study presents several glass goblet fragments discovered during the excavations at the theater of Olba and evaluates their typologies. The

---

* Prof. Dr. A. Emel Erten, Gazi Üniv. Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü, Teknikokullar/Ankara. e-posta: eerten@gazi.edu.tr.

Arş. Gör. Emine Akkuş Koçak, Gazi Üniv. Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü, Teknikokullar/Ankara. e-posta: emineakkus@gazi.edu.tr.

production techniques and the distributions of contemporary glass goblet examples found in Roman Asia Minor and the other Eastern Mediterranean territories of the empire are also discussed. Based on the original excavation finds from Olba, a new approach to the glass goblet types that were used in Rough Cilicia is provided.

The glass goblet fragments from Olba can be classified into five main groups. The differences in the stem and base forms of the goblets are determined by the shaping techniques used. This means that the goblets were produced either by shaping a single glass gather, or by joining the initially separately prepared body and base parts. Specimens that belong to both shaping methods have been recorded in Olba. It seems possible to date the Olba theater glass goblet finds to 5th and 7th centuries.

Keywords: Cilicia, Olba, Glass, Glass Goblet, Late Roman Glass.

Doğu Dağlık Kilikia'daki karasal yerleşim merkezlerinden biri olan Olba'da yapılan arkeolojik kazılar, Roma İmparatorluk Dönemi kent dokusu içinde yer alan anıtlardan biri olan tiyatroyu gün ışığına çıkartmış bulunmaktadır¹. Kazı öncesinde hemen tüm elemanları ile toprak altında bulunan tiyatronun mimarisi ve mimari plastiği ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler, yapının MS 2. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. Tiyatro kazıları sırasında kaldırılan dolgu toprağı içinden en erkenleri yapının inşa tarihinin öncesine (Hellenistik Dönem) ait olmak üzere, kentin terk edildiği MS 7. yüzyıla dek uzanan zaman dilimi içine tarihlenen arkeolojik buluntular saptanmaktadır.

Geç Roma cam üretiminde en tipik kap formlarından olan kadehlere ait çok sayıda parça Olba tiyatro kazısı sırasında bulunmuştur. Bunların değerlendirilmesi, Doğu Dağlık Kilikia'da cam buluntular veren merkezler ve kullanımda olan cam tipleri konusunda bilinenlere yeni ve ayrıntılı bilgiler katacaktır.

Cam kadehlerin Roma camcılığı içindeki kökenleri incelendiğinde, camdan kadeh tipi ayaklı bardakların ya da içme kaplarının oluşturulması düşüncesinin aslında Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne dek uzandığı görülür. Cam üfleme teknolojisinin uygulamalarının yaygınlaşmasıyla camcılıkta ulaşılan zengin form çeşitliliği bağlamında kantharos ve ayaklı

---

1 Olba tiyatrosu kazıları ve mimarisi konusu Seleucia Dergisi'nin bu sayısında E. Erten ve D. Kaplan tarafından kaleme alınan makalede ele alınmaktadır.

bardaklar yerlerini alırlar². Bunların Roma yaşantısındaki varlıklarını ve yaygınlıklarını tasvir sanatlarına yansıyan örnekleri de doğrulamaktadır³. Özellikle Erken Roma İmparatorluk Dönemi ayaklı cam vazoları olan kantharos ve ayaklı vazolar dönemlerinin seçkin ve kaliteli lüks ürünleridir⁴.

Geç Roma İmparatorluk Dönemi camları arasındaki yaygınlığa ulaşan, günlük yaşam içinde sıradanlaşan, popüler nitelikteki cam kadehler ise Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nin özenli örneklerinden farklılık gösterirler. Bunlar, genellikle kaba camdan ve çok özen gösterilmeden yapılan, seri üretim ve günlük kullanıma yönelik ürünlerdir⁵. Cam kadehler, Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nin Akdeniz ve Karadeniz boyunca uzanan geniş topraklardaki yerleşim merkezlerinde yapılan kazılarda çok sayıda ele geçmektedirler⁶.

Cam kadehlerin hem bardak gibi içme kapları oldukları; hem de birer kandil olarak mekânların yapay aydınlatılması için kullanıldıkları bilinmektedir. Özellikle camın saydam yapısının pişmiş toprak kandillere göre ışığı yansıtmakta sahip olduğu üstünlük, bunların tercih nedenleridir⁷. Aydınlatma amacıyla kandil olarak kullanıldıklarında madeni bir fitil tutucu cam kadehlerin ağız kenarlarına iliştilmektedir. Şerit biçimli

2 Isings 1957, 53-54, Form 38 (kantharos) veya 56, Form 40 (ayaklı kap).

3 Naumann-Steckner 1991, 86-98.

4 van Lith 1991, 99-110; Fadić 1998, 89-90, 200-201, no. 208-210; Harden 1987, 109, no.42.

5 Söz konusu tip yıllar önce C. Isings tarafından tanımlanarak; o zamanlarda sahip olunan kısıtlı bilgiler bağlamında dağılımı konusunda bilinenler yayınlanmıştır: Isings 1957, 139-140, Form 111.

6 Yıllar önce cam kadehlerin genel dağılımı konusunda bilgi veren C. Isings, bunların Mısır'daki Karanis ve Ürdün'deki Gerasa buluntularından yola çıkarak Doğu Akdeniz'de yaygın olduklarını ifade eder; ancak bir yandan da İtalya'da saptanan birkaç örnekten de söz eder: Isings 1957, 139-140. Bundan sonra geçen uzun süre içinde yapılan kazılar, cam kadehlerin Akdeniz coğrafyasındaki geniş yayılımlarını açıklıkla ortaya koymaktadır. Suriye kökenli cam kadeh buluntuları: Dura Europos: Cliarmont 1963, 101-102, no. 460-467, pl. XI; Suriye'nin güneyi ve Ürdün'deki merkezlerden cam kadeh buluntuları: Dussart 1998, 95-115 (BVIII), Ürdün Gerasa buluntuları: Baur 1938, 513 vd.; Lübnan'daki Souks kazıları cam kadehleri: Jennings 1997-1998, 116-117; 136-138; Mısır'da Karanis kazısı cam kadeh buluntuları: Harden 1936, 167-173, pl. VI, XVI, no. 479, 482, 484; Yunanistan: Atina agorası: Weinberg-Stern 2009, 149-150, no. 343-355, pl. 31; Anadolu'da Karadeniz Bölgesi: Hadrianapolis (Karabük – Eskipazar): Fünfschilling-Laflı 2013, 37-39, 61, taf. 1-2,6,8,9,10; Ordu Cingirt Kayası kazısı: Erol-Tamer 2016, 324-326; Anadolu'da cam kadeh buluntuları veren diğer başlıca merkezler: Sardes: von Saldern 1980, 53-60; Iasos: Contardi 2009, 125, 130, fig. 5-9; Anemurium: Stern 1985, 44-46, fig. 3; Elaiussa Sebaste: Gençler 2009, 109-114, kat. no. 325-347; Patara: Baybo 2003, 57-58, kat.no. 312-338, çizim 54-56; Zeugma: Grossmann 2013, 239-240, fig.58-59; İstanbul, Marmaray, Yenikapı Kurtarma Kazısı: Atik 2009, 1-3, 5, 11, fig. 5, fig. 53-59. Bunların dışında da çok sayıda merkezde ele geçen, özel koleksiyonlarda yer alan cam kadrehler, onların Geç Antik Dönem'in en yaygın cam vazo formlarından olduklarını doğrulamış bulunmaktadır.

7 Erten 2011, 29-50.

bu madeni fitil tutucularının birçok örneği Olba kazıları sırasında ele geçmiştir bulunmaktadır⁸.

Cam kadehlerin Geç Roma Dönemi'nin günlük yaşam alanlarındaki yaygın kullanımları, kırık örneklerinin ele geçmesini de güçleştirmektedir. Bir diğer deyişle, cam kadehlerin saptandıkları alanlar, genellikle cam vazoların, unguentarium'ların buldukları korunaklı Roma mezarlarının ortamından farklılık göstermektedir⁹. Kentlerdeki kamu yapılarının, kilise ve sinagogların, konutların ya da ortak kullanım-yaşam alanlarının içinden küçük kırıklar halinde cam kadeh parçaları gelmektedir. Böylece kadehlerin özellikle de kimi zaman masif yapıya sahip bulunan disk biçimli kadeh kaide parçaları ile sapları daha iyi korunabilmektedir.

Cam kadehlerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda dikkat çekici bir konu da onların saplarının yüksekliği ile ilgilidir. Olba buluntuları da dahil olmak üzere pek çok örnekte sap yüksekçe ve belirgin bir eleman olup, forma gerçek bir "kadeh" görünümü vermektedir. Buna karşılık kimi örneklerde sap yüksekliğinin çok az olması ya da sap kısmının hiç bulunmaması sonucu "ayaklı bardak" olarak adlandırabileceğimiz bir form ortaya çıkmaktadır¹⁰ (Lev. 7a). Bu formun çalışmamızda ele aldığımız cam kadehlerden farklı ve bağımsız bir grup olduğunun belirlenmesi gereklidir.

Cam kadehlerin nasıl biçimlendirilmiş olduğu konusunda yapılan değerlendirmeler ise genellikle cam kadehlerin tipoloji çalışmalarına esas olmaktadır¹¹. Cam kadehlerin üretim tekniği uyarınca yapılan tipolojilerde "bir", "iki" ve "üç" parça halinde cam kütesinin biçimlendirilmesiyle oluşturulan başlıca üç tekniğin uygulamada olduğu önerilmektedir¹²:

İlk yöntemde, cam kadeh tek bir cam balonunun farklı düzeylerde sıkış-

8 Erten 2013, 106-107, 118, lev. 1-5.

9 Cam kadehlerin ürettikleri dönemin tipik mezar armağanları olmadıkları anlaşılmaktadır.

10 Bu durum sadece kaide diskinin korunduğu durumlarda, elde olan parçanın bir kadehe mi, yoksa disk ayaklı bir bardağa mı ait olduğunun belirlenmesini güçleştirmektedir. Cam kadehlerden farklı bir form olan söz konusu ayaklı bardak tipinin Roma camcılığındaki yeri ve dağılımı konusunda: Stern 2001, 149, 221, kat. No. 110. Ayrıca; bu tipin Anadolu'da da saptandığı birçok merkez bulunmaktadır. Smyrna Agorası ve Saraçhane örnekleri ile ilgili olarak: Gürler-Laflı 2010, 136 fig.12; . Metropolis Hamam – Palaestra kazılarında da benzer ayaklı bardaklara ait parçalar ele geçmektedir. Ayrıca, Olba tiyatro kazısında da ele geçen ayaklı bardak örnekleri bulunmaktadır.

11 Cam kadehlerin tipoloji çalışmalarında üretim tekniği dikkate alınmadan yapılmış sınıflandırmalara da rastlanmaktadır. Bu durumda sadece cam kadeh parçalarının "biçimsel" özelliklerinden yola çıkılmaktadır. Bu tür değerlendirmelerin tipik bir örneği için bkz. von Saldern 1980, 53-55. Ayrıca cam kadeh tipolojisi konusunda yapım tekniği temel alınarak yapılan tipoloji çalışmaları ilgili olarak bkz. Jennings 1997-1998, 116-117; 136-137; Çakmakçı 2009, 49-66; Weinberg-Stern 2009, 148-150.

12 Weinberg-Stern 2009, 148-150.

tırılıp, katlanıp biçimlendirilmesiyle oluşturulmaktadır ve bu durumda sap ve ayak kısımlarının içleri boş olmaktadır. Cam kadehlerde sap kısmı düz ya da aşağıya doğru açılan bir silindir biçiminde örnekleri olduğu gibi, boğumlu tiplere de rastlamak mümkündür. Tek bir cam balonundan, bütün bir ayaklı kadeh oluşturulabilmesi parlak bir camcılık buluşu ve başarısı olarak değerlendirilmekte; üretimi çabuklaştıran bu yöntemin icadı sonrasında Geç Antik Çağ içinde en sık uygulanan kadeh yapım tekniği olduğu belirlenmektedir¹³.

Cam kadeh yapımında kullanılan ikinci yöntemde ise cam kadehin üst gövde bölümü ile alt sap ve disk-ayak bölümünün iki parça halinde üretimi söz konusudur. Bu tip kadehlerde sap ve disk-ayak masif yapıdadır. Böylece başlangıçta birbirinden bağımsız olarak üretilen gövde ve ayak parçaları bağlanarak cam kadeh oluşturulmaktadır.

Son yöntem, aslında ikinci yöntemin bir çeşitlemesidir. Bu durumda işlenen üç parça cam söz konusudur. Üstteki gövde ile alttaki disk ayak, üçüncü parça cam kütlesi ile birleştirilirken oluşan fazlalıkla bir boğum oluşturulmaktadır.

Olba tiyatrosu kazıları sırasında ele geçen cam kadeh örnekleri ise yukarıda belirtilen üretim teknikleri bağlamında şöyle sınıflanabilir (Lev. 1):

Olba-I.Grup:

Olba tiyatro kazısı buluntuları içinde sıklıkla rastlanan bu kadeh formu, tek bir cam balonunun biçimlendirilmesiyle oluşturulan örneklerden oluşmaktadır. Bu genel tipoloji bağlamında Olba tiyatro kazısı buluntuları arasında sap ve kaide diskinin biçimlendirme yöntemi uyarınca farklı alt grupların da varlığı belirlenmektedir. Buna göre:

Olba I.a

Olba – I. Grup içinde sap kısmının içi boş ve silindir bir tüp biçiminde olduğu, konik kaide diskinin ise katlanarak oluşturulduğu örnekler sıkça görülmektedir (Lev. 2). Söz konusu tip, Çakmakçı tarafından “Tip A1b” olarak adlandırılmakta ve benzer örneklerinin sıralandığı bir liste de yapılan bu tipoloji kapsamında verilmektedir¹⁴. Söz konusu tipin örneklerine Anemurium, Soli Pompeiopolis, Elaiussa Sebaste, Hadrianopolis,

13 Stern 2001, 270-271; Weinberg-Stern 2009, 148.

14 Çakmakçı 2009, 53, 62, Table 3; Czurda-Ruth 2007, 303, Taf 19, 631-663.

Zeugma gibi Geç Antik dönem kazılarının yapıldığı hemen her yerde rastlanmaktadır¹⁵.

Olba I.b

Aynı tipin diğer bir çeşidi olmak üzere sap kısmının kısa ve yine içi boş olduğu ancak gövdeyle birleştiği yerde bir bombenin yer aldığı kadeh parçalarına da Olba'da rastlanmaktadır (Lev. 2). Bu tip Çakmakçı tarafından Tip A1c olarak tanımlanmaktadır¹⁶. Benzer diğer örnekler Anemurium, Elaiussa Sebaste, Ephesus, Patara, Parion, Kırım'daki Chersonesos kazılarında saptanmaktadır¹⁷.

Olba I.c

Olba Tiyatro kazılarında ele geçen cam kadeh parçaları arasında sap kısmı tek ve içi boş boğuma sahip parçalar da saptanmış bulunmaktadır (Olba-Ic). Bu tip ilk bakışta Çakmakçı tarafından A1a olarak adlandırılan kadeh saplarına benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu tipin Olba buluntuları içinde sap boğumunun cam sıcakken aletle oluşturulan dikey veya eğik yarıklarla dekore edildiği örneklerde bulunmaktadır (Lev. 2). Söz konusu dekorasyon Roma İmparatorluğu'nun Doğu topraklarına özgü sayılmakta ve Ephesus, Amorium, Patara, Hadrianopolis, Kaunos gibi Anadolu merkezlerinde de saptanmaktadır¹⁸.

Olba I.d

Olba cam buluntuları arasında yine tek bir cam balonundan yapılan ve kadeh biçimlendirilirken sap kısmının masif olması için aletle sıkıştırı-

15 Anemurium: Stern 1985, 45, fig.3; Soli Pompeiopolis: Gençler Güray 2010 a, 143 Res. 3/8-9; Elaiussa Sebaste: Gençler 2009, Çiz. 26, 331; Hadrianopolis: Fünfschilling - Lafli 2013, Taf. 12 BAR 14/5; Zeugma: Erten - Gençler Güray 2015, Fig. 6, 12-15; Zeugma: Grossmann 2013, 240, Fig. 59, no.G60.

16 Çakmakçı 2009, 53,62 Table 3

17 Anemurium: Stern 1985, 45 fig.3; Patara: Baybo 2003, çiz. 54/316,320 çiz. 55/322,327; Ephesus: Czurda-Ruth 1989, Abb 5/61; Israeli 2008, 412, fig. 187; Parion: Kasapoğlu-Özdemir 2012, 162 resim 212; Kırım: Golofast 2009, 333 fig. 16/1; Elaiussa Sebaste: Gençler 2009, Çiz. 26, 327-328.

18 Ephesus: Schätzschock 2009,116, 121 fig. 3; Amorium: Gill 2002, 40,65 no:64, fig 1/5; Patara: Baybo 2003,çiz 56/335; Ephesus: Czurda-Ruth 2007, 303, Taf 19, 723,304, Taf 20, 778; Hadrianopolis: Fünfschilling - Lafli 2013, Taf 16, VR1/43; Kaunos: Gençler Güray 2010 b, 219-220, 226, Çizim 4.1.

rıldığı kadeh sap parçaları da ele geçmiş bulunmaktadır.

Sap oluşturulurken iki cidar yalnızca ayak bölümünü oluşturmak üzere katlanmış, sap bölümü sıkıştırılarak masif ve ince bir görünüm kazandırılmıştır. Bu tipte daha uzun ve narin bir sap profili gözlemlenirken, üretim sırasında cam sıcakken sapın kendi çevresinde hafifçe döndürülerek oluşturulan dekorasyona sahip örnekler de mevcuttur (Lev. 3).

Olba-II.Grup

Bu grubun örneklerinin de Olba I. Grup'ta olduğu gibi tek bir cam balonunun işlenmesiyle üretilmiş oldukları belirlenmemiştir. Olba tiyatro kazılarında bu tip kadehler, I. Grup'tan sonra en sık rastlanan örnekleri oluşturmaktadırlar (Lev. 4). Adı geçen kadehlerde sap masif, kaide kısmı da yine masif bir disk biçimindedir. Sapta ve kaide üzerindeki dalga ve çentikler cam sıcakken biçimlendirme esnasında aletle veya kendi etrafında döndürülerek oluşturulmaktadır. Bu tür kadehlerin cam sıcakken gövde parçasından çekilerek sap ve kaide diskinin oluşturulmasıyla yapıldıkları öne sürülmekte ve Çakmakçı tarafından "Tip B1a" olarak adlandırılmaktadır¹⁹. Diğer kadeh tiplerinden farklı olarak Olba tiyatro kazılarında saptanan bu forma ait bazı kadeh kaidelerinin alt-orta bölümüne aynı renkte eklenmiş düğme büyüklüğünde bir cam topağı görülmektedir (Lev. 7b).

Anadolu'daki merkezlerde oldukça yaygın bir dağılımı olduğu saptanan bu tipin Cilicia'da da iyi tanınmakta olduğunu Olba örneklerinin yanı sıra komşu merkezler olan Diocaesarea, Elaiussa Sebaste ve Kilise Tepe'de saptanan benzer kadeh parçaları doğrulamaktadır²⁰.

Olba-III.Grup:

Söz konusu kadeh tipi oldukça sade bir yapıya sahip bulunmakta ve yine tek balonun işlenmesiyle biçimlendirilmektedir (Lev. 3). Sap masif yapıda, kaide alçak ya da daha düz basit bir koni biçimindedir. Çakmakçı tarafından "B1b" olarak sınıflanan bu kadehlerde de sap ve kaide kısmının

19 Çakmakçı 2009, 54, 63, Table 4: Bu tipin özellikle MS 4. ve 5. yüzyıllarda üretiminin sürdüğü belirtilmekte ve Sardes, Saraçhane, Amorium, Smyrna Agorası'ndan benzer örnekleri içeren Anadolu buluntuları sıralanmaktadır.

20 Diocaesarea: Kramer 2012, 41, kat. No. 566-567 (Form II.12), Taf. 64; Elaiussa Sebaste: Gençler 2009, Çizim XXVI no. 347; Kilise Tepe: Collon 2007,507, 797 fig. 453 no. 2106.

gövdeden alınan cam çekilerek oluşturulduğu önerilmektedir²¹.

Olba-IV. Grup:

Olba- IV. Grup cam kadehleri, yukarıda belirtilen cam kadeh tiplerinden gövde ve kaide kısımları iki parça halinde üretilmiş olması bakımından ayrılmaktadır. Üst bölümünde dar bir boğaz yaparak incelen narin bir sap kısmıyla karakterize edilen bu tip, kaidesi kadeh ayağından çekilmiş ve gövdeye sonradan eklenerek üretilmiştir. Bu ekleme sırasında sap ve ayak parçası yukarıdaki gövdeye eklenirken hafif bir deformasyonun olduğu eldeki parçalardan anlaşılmaktadır. Olba'da saptanan örneklerin sadece masif sap kısımlarının korunmuş olması dikkat çekicidir (**Lev. 3**). Söz konusu kadeh tipinin Doğu Akdeniz'de Filistin kıyı bölgesinde ve Kuzey Afrika'da ele geçen örneklerden yola çıkılarak bu kadehlerin kaide kısımlarının çok ince camdan yapılmış oldukları önerilmektedir²². Bu nedenle adı geçen tipin Olba'da da kaide disk veya gövde parçalarının olasılıkla çok ince ve kırılğan camdan yapılmış olduklarından korunamamış olması mümkündür.

Anadolu'dan bu tipin yayınlanan az sayıda benzer örneği bulunmakta ve bunlar genel olarak diğer tiplerle de uyumlu olarak Geç Antik Dönem buluntu grupları içinde ele geçmektedir²³. Ayrıca yoğun olarak ele geçtiği Filistin ve Doğu Akdeniz'deki merkezlerdeki örnekler ise MS 6.-7. yüzyıllara tarihlenmektedir²⁴.

Olba-V. Grup:

Olba'da tek bir örnekle temsil edilen ve iki parçanın birleştirilmesi ile üretilen bu formda saptan çekilerek oluşturulmuş ayak gövdeye sonradan eklenmekte, sapın üst kısmının sıkıştırılması ve eklenen gövdenin baskısıyla sapın üst bölümünde bir şişkinlik oluşmaktadır (**Lev. 3**). Bu nedenle adı geçen sap tipine "üst kısmı manşetli sap" denmektedir²⁵.

21 Çakmakçı 2009, 54, 63, Table 5.

22 Gorin Rosen- Winter 2010, 169-170.

23 Sardes: von Saldern 1980, pl.13,382 (Erken Bizans); Hierapolis: Gençler 2000, nr 88-89 (MS 8-12. yüzyıllar), Amorium: Gill 2002 fig. 1 /4,nos. 41-42 (Bizans Dönemi).

24 İsrail: Gorin Rosen- Winter 2010, 169-170; Caesarea Maritima, Israeli 2008, 413, 206-208; Slovenia: Milavec 2009,288,297 fig. 6/6; Kartaca: Fünfschilling 2010, 221, fig. 7; Xanthos: Foy 2007, 15200 fig. 16;Ordu Cıngırt Kayası Kazısı buluntusu: Erol-Tamer 2016, 347, Lev 3.e; Hadrianopolis: Fünfschilling – Lafı 2013, Taf 6, VR6/12, Taf 11, BAR 13/10.

25 Gill 2002, 140, 171, no.94, fig.2/5.no.94.

Diğer kadeh tiplerine oranla buldukları merkezler sayıca çok daha az olmakla birlikte, Sardes, Pergamon, Amorium gibi kentlerde de az sayıda olsa da ele geçmiştir²⁶.

Olba kadehlerinin kaide ve saplarından bir arada korunmuş yeterli örnek olduğundan hangi sapın hangi kaideye ait olduğu konusunda sorun yoktur. Buna karşılık, tümüyle korunmuş cam kadeh örneği bulunmadığından, hangi tip kaide ve sapın hangi ağız kenarına ait bulunduğu, kadeh gövde biçiminin nasıl olduğu, yüksekliğinin ne kadar olduğu soruları ortaya çıkmaktadır.

Olba tiyatrosu cam kadeh ağız parçaları üzerinde yapılan incelemeler sonucunda bunların hepsinin aleve tutularak kalınlaştırılmış ve yuvarlatılmış ağız kenarlarına sahip olduğu belirlenmektedir. Bu genel tip kapsamında içe veya dışa doğru hafifçe kalınlaştırılmış ağız kenarlarına rastlanmaktadır (Lev. 5). Bu durumda, kadeh hangi teknikle üretilmiş olursa olsun, ağız kenarının işlenmesinde farklılık bulunmadığı sonucuna varılmaktadır.

Olba cam kadeh buluntuları içinde tümüyle korunmuş herhangi bir örnek bulunmadığından, yüksekliklerinin ve gövde biçimlerinin tahmini olarak belirlenmesi; bunun için de dönemin günümüze tüm olarak ulaşabilen cam kadeh örneklerinin incelenmesi gerekmektedir. Olba'da olduğu gibi sağlam cam kadeh örneğinin ele geçmediği Sardes buluntuları üzerinde yapılan yorumda, başka merkezlerden gelen verilere dayanarak, gövdelerin hafifçe konik, "U" biçimli veya çan biçimli olabilecekleri önerilmektedir²⁷. Aynı öneriyi Olba kadehleri bağlamında da yapmak olası görünmektedir. Hatay Müzesi koleksiyonunda bulunan cam kadehlerde bu gövde formları açıkça görülmektedir²⁸. Başka merkezlerle ait olan veya özel koleksiyonlarda yer alan korunabilmiş cam kadeh örneklerinden yola çıkılarak, "U" biçimli gövde tipinin yüksekliği daha az, küçük kadehler için geçerli olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Öte yandan, konik veya çan biçimli tiplerin daha yüksek cam kadehler için geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Olba tiyatro kazılarında bulunan cam kadehlerin gövde formlarında olduğu gibi, yüksekliklerinin belirlenmesinde de belli analogjilerin kurularak, sonuçlara ulaşılması gerekmektedir. Bu konuda, yine Sardes buluntuları kapsamında von Saldern, kadeh yüksekliklerinin orta boy örneklerde

26 Sardes: Saldern 1962, Pl. 9, fig. 10 a-10 e ; Pergamon: Holger Schwarzer 2009, 107 Taf. 2 no: 39 SG; Amorium: Gill 2006, 171, Fig. 2/5-çizim 94.

27 von Saldern 1980, 53.

28 Erten Yağcı 1990, 34, 108, res. 36,

8-10 cm., daha büyüklerde ise 13-14 cm'ye ulaşan ölçüde olabileceklerini önermektedir²⁹. Hatay Müzesi koleksiyonunda bulunan bütünlüğünü korumuş cam kadehlerin de 10-15 cm. arasında değişen yüksekliklere sahip oldukları saptanmaktadır. Zeugma kazılarında bulunan bir cam kadehin yüksekliğinin 8 cm.'ye yakın olduğu görülmektedir³⁰. Ürdün Geres kökenli, Zeus kutsal yeri buluntusu olarak kayda geçen bir tüm cam kadehin yüksekliği 8.2 cm.'dir³¹. Filistin'deki Caesarea Maritima buluntusu iyi korunmuş bir kadehe ait parçaların eksikleri olsa bile, yüksekliğini doğru olarak belirlemek mümkün olmakta ve bu ölçü yaklaşık 9 cm. olarak verilmektedir³². Dünyada çeşitli özel koleksiyonlarda da kimi zaman kökenleri kaydedilmemiş kırıksız cam kadehlere rastlanmakta ve bunlar da sahip oldukları yüksekliklerle ilgili fikir vermektedirler³³. Kazı yerlerinden gelen veya müze koleksiyonlarında bulunan örnekleri çoğaltmak elbette ki mümkündür ve sonuç olarak bilinen örneklerden yola çıkarak, Olba cam kadehleri için de en az 6-7 cm. yükseklikten, en fazla 13-14 cm. yüksekliğe kadar artan bir ölçüyü önermek doğru görünmektedir.

Olba tiyatro kazısı cam kadehlerinin ağız ve kaide çap ölçülerini eldeki parçalar bağlamında kesin olarak belirlemek olasıdır. Buna göre, ağız çapının 6.4 ile 10.2 cm. arasında değiştiği belirlenmektedir. Bu ölçü ile ilgili olarak sahip olduğumuz bir diğer veri de kandillerin ağız kenarlarına katlanarak takılan madeni şerit fitil tutucularıdır. Olba'da bulunan bir fitil tutucusunun katlama yerine göre, kullanıldığı kadeh ya da kandilin ağız çapının 10 cm. olduğu anlaşılmakta ve bu ölçü yukarıda verilenlerle uyumlu görünmektedir (**Lev. 6a**)³⁴.

Olba tiyatro kazılarında bulunan çok sayıdaki cam kadehe ait kaide disklerinin daha büyük ya da küçük olmak üzere çeşitli ölçülerde örnekleri bulunmakta ve hepsinin incelenmesi sonucunda, bunların alt çaplarının ise en az 3.4 cm ile en fazla 7.2 cm. olduğu belirlenmektedir.

29 von Saldern 1980, 54.

30 Grossmann 2013, 239, fig. 58.

31 Dussart 1998, 121, pl. 29.1.

32 Israeli 2008, 386, 413, no.198.

33 Kesin buluntu yerleri kaydedilmemiş olmakla birlikte, Doğu Akdeniz kökenli oldukları belirtilen ABD'deki Princeton University Art Museum koleksiyonunda bulunan kadehlerin de 6 cm. ile 8 cm. arasında yüksekliklere sahip oldukları görülmektedir: Antonaras 2012, 139-140, no.192-194; yine Doğu Akdeniz kökenli oldukları söylenen ve Oppenländer Koleksiyonunda bulunan iki cam kadeh örneğinin yükseklikleri sırasıyla 9.1 ve 8.3 cm. olarak belirlenmektedir: Oppenländer 1974, 242, no. 706-707.

34 Söz konusu madeni fitil tutucu Olba Tiyatrosu 2011 kazıları sırasında T3.2011 Açması'nda ele geçmiştir (kazı env. no. T.154).

Bütün bu veriler göz önünde bulundurulduğunda ne kadar tüm örnekler ele geçmemiş olsa da, kazılar sırasında aynı yerden ve seviyeden bulunmuş, renk ve doku itibarıyla bir bütüne ait olabilecek parçalar ele geçmiştir. Bu parçalar arasında ağızdan üst gövdeye geçişlerin ve kaidelerde gövdenin alt bölümüne geçişlerin ne şekilde olduğunun açıkça gözlemlenebildiği saptanmıştır. Yukarıda adı geçen örnekler de göz önünde bulundurularak bu kadeh parçaları tahmini yüksekliklerle tümlenmeye çalışılmıştır (Lev. 6, Lev. 7e). Böylece Olba buluntusu kadeh parçalarının ait oldukları dönemde nasıl göründüklerine dair bir fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır.

Olba tiyatro kazısı buluntusu cam kadeh parçaları yapıldıkları malzeme bakımından incelendiklerinde yapımlarında mavimsi veya zeytin yeşili tonlarındaki camın ağırlıklı olarak kullanıldığı saptanmaktadır. Özellikle I. Grup'a ait parçalarda mavimsi renkteki cam yoğunlaşmakta; aynı renk ve dokuda yapılmış pencere camı parçalarının da sıklıkla bulunması, bunları üreten bir işliğin varlığını ya da kullanılan hammaddenin sağlandığı ortak bir kaynağı düşündürmektedir (Lev. 7c-d). Öte yandan, zeytin yeşili veya doğal yeşil camın ise, masif sap ve disk kaideye sahip olan 2. Grup cam kadehlerin yapımında daha çok kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Olba buluntuları bağlamında yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz cam kadehlerde kullanılan üretim teknikleri uyarınca biçimin ana hatlarıyla ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Detaylardaki ayrıntılar kadehleri üreten atölyelerin ve ustaların tercihlerine bağlı olmalıdır. Bununla birlikte, dönemin “parlak buluşu” sayılan ve tek bir cam balonundan oluşturulan kadehlerin nasıl üretileceği temel bilgisine sahip olan cam ustalarının bu kapsamda ufak denemelere girdikleri; böylece sap ve kaide disklerine yansıyan çeşitlemeleri oluşturdukları anlaşılmaktadır.

Ait oldukları dönemin ve bölgenin tipik formları olan cam kadehlerden çok sayıda örneğin Olba tiyatro kazılarında bulunmuş olması doğal sayılmalıdır. Bunların tiyatrodan (ve bu yapıyla ilgili bir işleyle) kullanımını gösteren bir veri olmadığı gibi, yapının skene, proskene ve orchestra kesimlerini dolduran dolgu toprağının içinden geldikleri belirtilmelidir. Bu nedenle, cam kadehler için tarihlemeye dayanak olacak stratigrafik veriler de bulunmamaktadır. Ancak, Geç Antik Dönem içinde, Olba'daki kiliselerin ve manastırın yapımının gerçekleştiği, Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte, bu dinin gerektirdiği bir yaşam tarzının etkin hale geldiği 5. yüzyıldan başlayarak cam kadehlerin de yapımının yoğunlaştığını önermek olasıdır. Bundan sonraki aşamada, kentteki yaşamın son bulduğu 7. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde

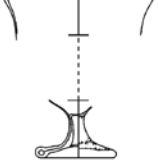
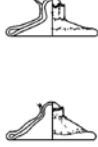
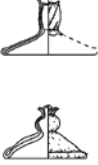
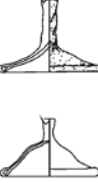
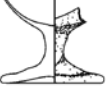

de cam kadehlerin kentteki kullanımlarının sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu tarih, tiyatroda cam kadehlerle birlikte ele geçen ve en geç tarihli II. Constans Dönemi'ne (641-668) ait sikkelerle de doğrulanmaktadır³⁵.

Olba'da camın üretilmekte olduğunu gösteren somut arkeolojik veriler (fırın, yoğun cam atıkları, üretim sırasında kullanılan aletler vb.) henüz bulunmamaktadır. Ancak, belki de bir üretimin işareti olabilecek bazı eriyik cam atıklarına yer yer kazılarda rastlanmaktadır. Geç Antik Dönem'de camcılıkta üretimdeki artış bilinmektedir. Özellikle, basit ve sıradan cam vazoların yerel işliklerde üretildikten sonra aynı yerde kullanılmakta oldukları da bilinmektedir. Bu nedenle, Olba'da tiyatro kazılarında bulunan çok sayıda kadeh parçasının da kentte veya yakın çevresindeki bir işliğin ürünleri olması mümkündür. Bu olasılığı kadehlerde benzer renk ve dokudaki cam malzemenin kullanılmış olması da güçlendirmektedir.

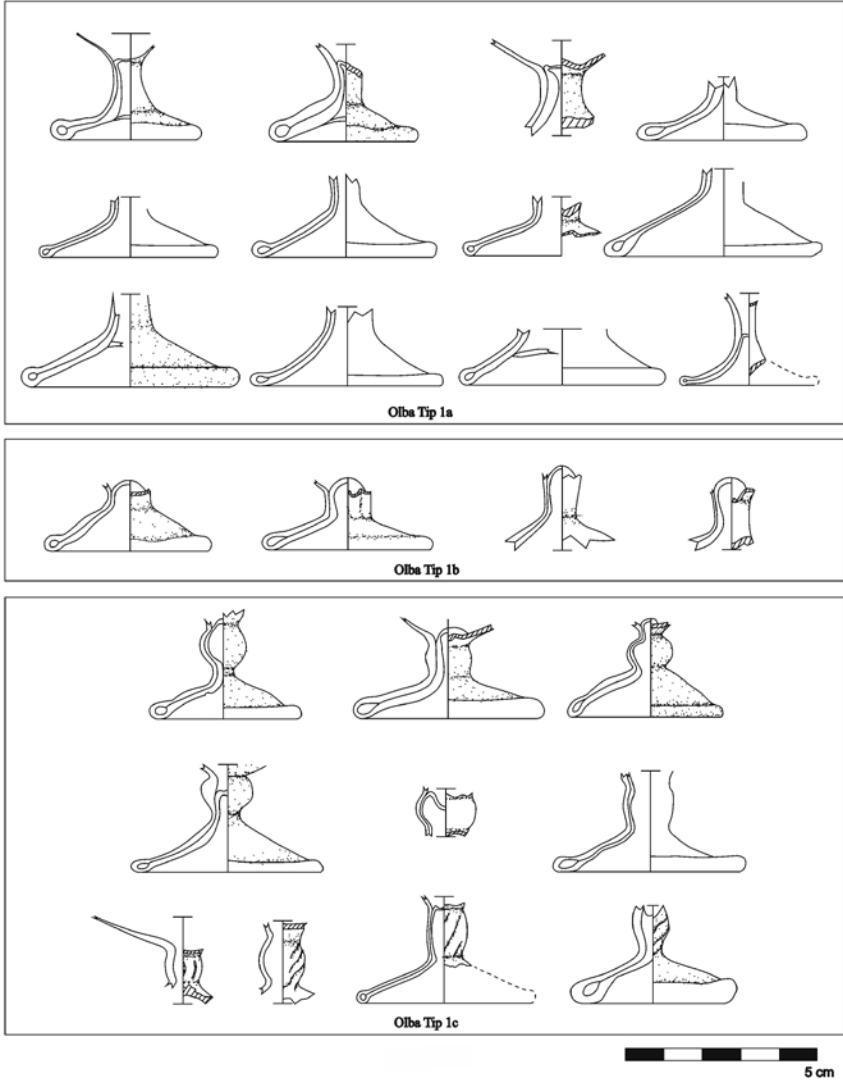
---

35 Olba'da yerleşimin son bulması ile ilgili olarak: Erten 2014, 57-72.

Levhalar

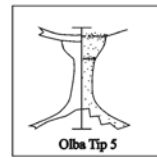
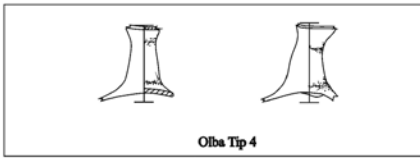
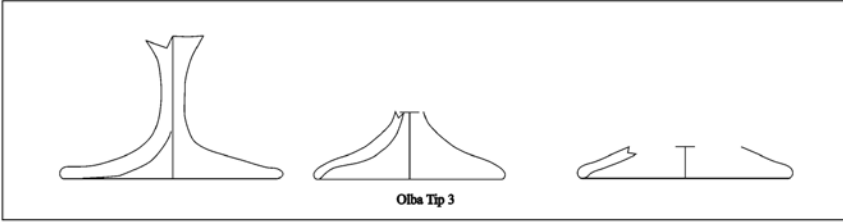
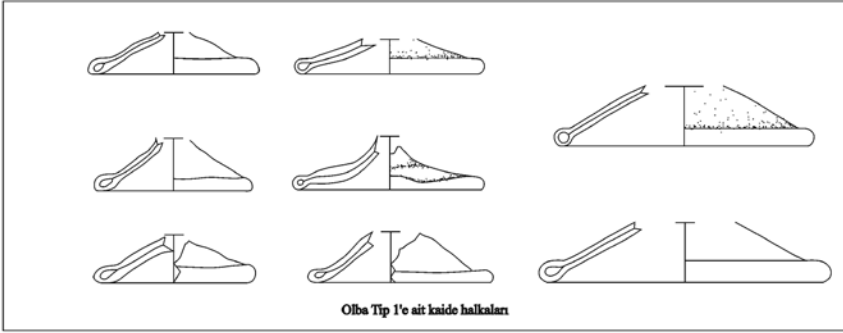
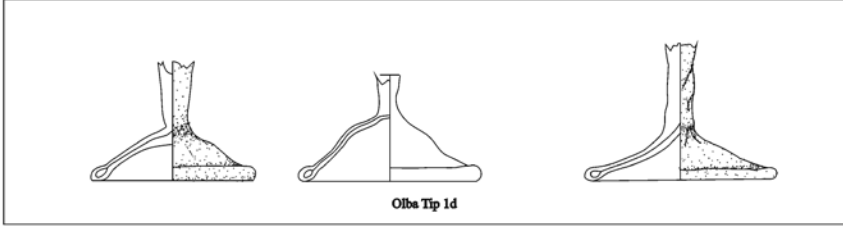
Olba Kadeh Tipolojisi				
Olba 1. Grup	 <p>Olba Tip 1a</p>	 <p>Olba Tip 1b</p>	 <p>Olba Tip 1c</p>	 <p>Olba Tip 1d</p>
Olba 2. Grup	 	 	 	
Olba 3. Grup				
Olba 4. Grup				
Olba 5. Grup				

Levha 1

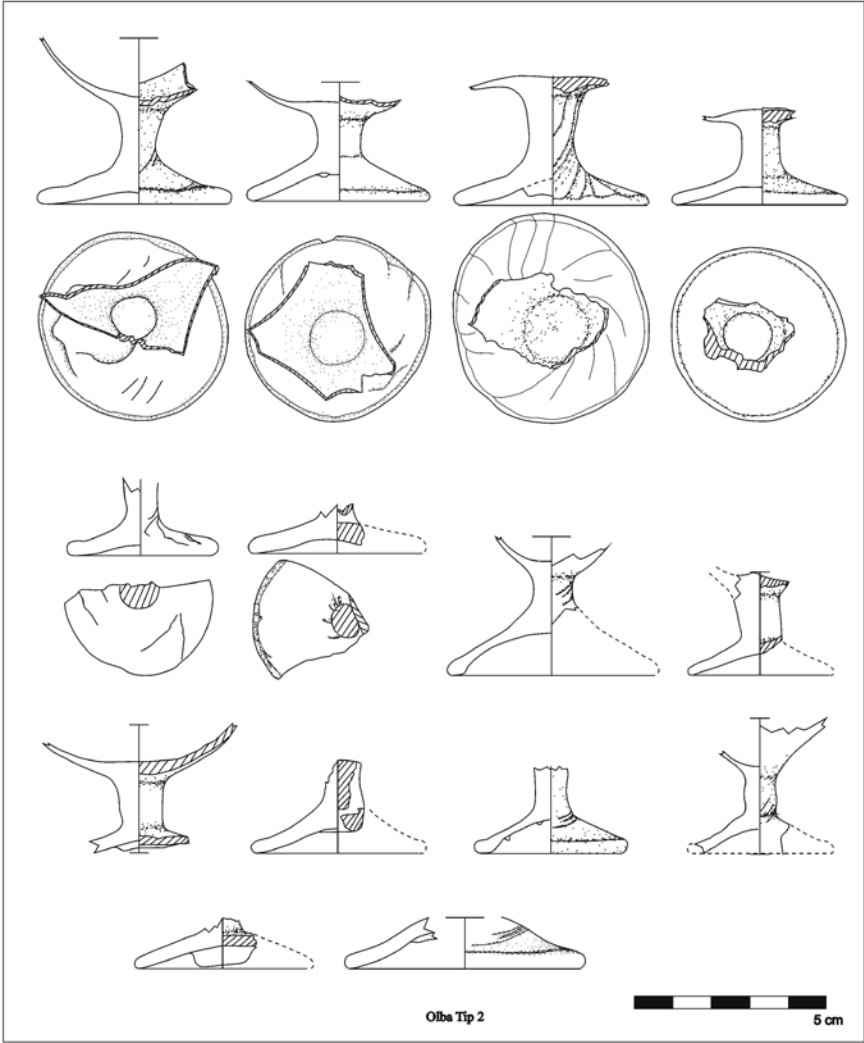

Levha 2

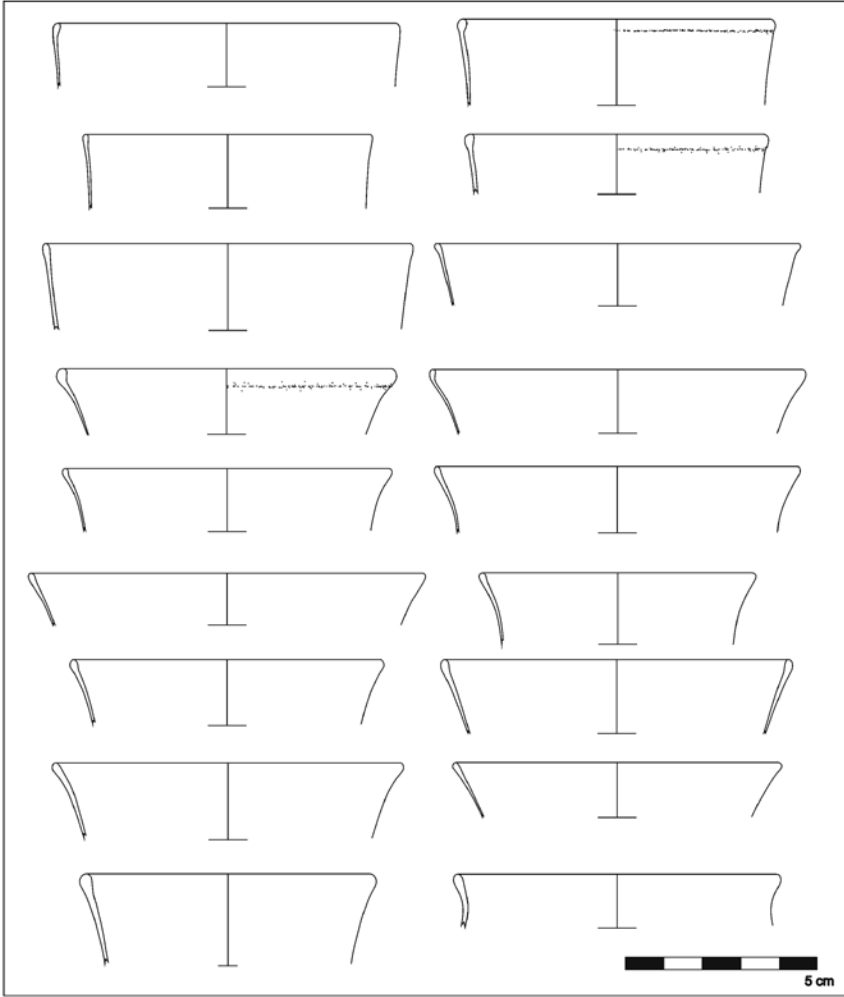

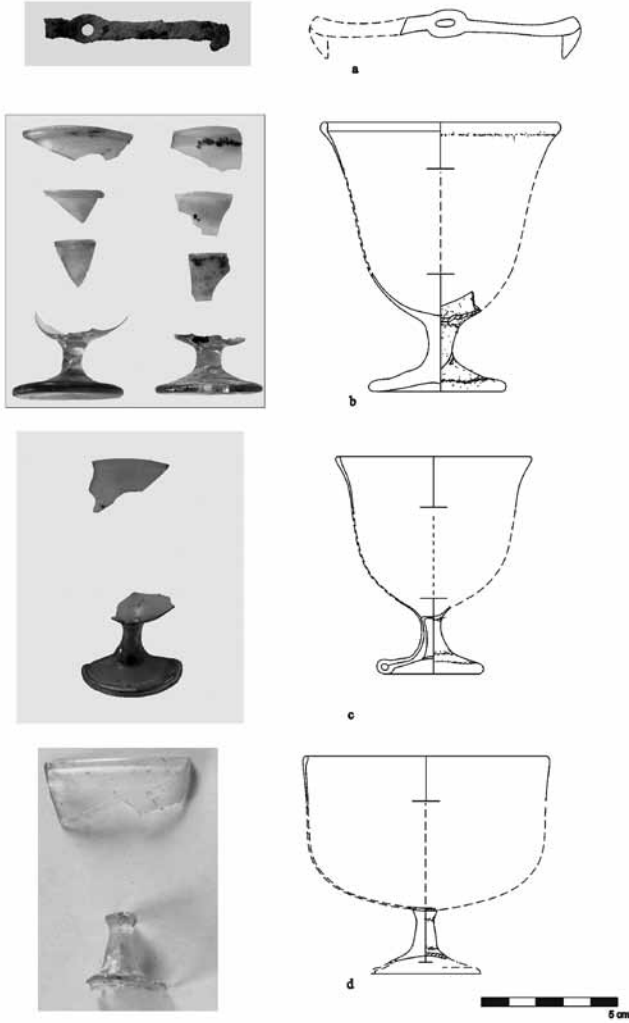
Levha 3

Levha 4

Levha 5

Levha 6

Levha 7

Kısaltmalar ve Kaynakça

Antonaras 2012

A. Antonaras, *Fire and Sand – Ancient Glass in the Princeton University Art Museum*, New Haven – London.

Atik 2009

Ş. Atik, “Late Roman/Early Byzantine Glass from the Marmaray Rescue Excavations at Yenikapı in Istanbul”, *Late Antique / Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, ed. E. Laflı, İzmir, 1-16.

Baur 1938

P. V. C. Baur, “Glassware”, *Gerasa – City of Decapolis* (ed. C. H. Kraeling), New Haven – Connecticut, 505-546.

Baybo 2003

S. Baybo, *Patara Kazıları'ndan (1989-2001) Ele Geçen Cam Eserler*, Antalya Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsüne Sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Clairmont 1963

C. W. Clairmont, “The Glass Vessels”, *The Excavations at Dura Europos – Final Report IV, Part V*, New Haven.

Collon 2007

D. Collon, “Glass”, *Excavations at Kilise Tepe, 1994-98 – From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia*, ed. N. Postgate – D. Thomas, British Institute at Ankara Monograph No. 30, Cambridge – London, Vol. I-II, Chapter 39, 505-510, 797, fig. 453.

Contardi 2009

S. Contardi, “Late Antique Glass from Iasos (Caria)”, *Late Antique / Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, ed. E. Laflı, İzmir, 123-132.

Czurda-Ruth 2007

B. Czurda-Ruth, *Hanghaus 1 in Ephesos: Die Glaser (Forschungen in Ephesos VIII/7)*, Vienna.

Çakmakçı 2009

Z. Çakmakçı, “A typological Approach to the Glass Goblet Production from Late Antiquity to the Middle Ages in the Light of Recent Finds”, *Late Antique / Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, ed. E. Laflı, İzmir, 49-66.

Dussart 1998

O. Dussart, *Le Verre en Jordanie et en Syrie du Sud*, Beyrouth.

Erten Yağcı 1990

E. Erten Yağcı, "Hatay Müzesindeki bir Grup Cam Eser", I. Uluslararası Cam Sanatı Sempozyumu, İstanbul, 30-35, 107-108.

Erol-Tamer 2016

A.F. Erol-D. Tamer, "Cıngırt Kayası Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları", Seleucia VI, 319-359.

Erten 2011

E. Erten, "Erken Bizans Camcılığı: Kimliği ve Niteliği Üzerine Düşünceler", Seleucia ad Calycadnum, I, 29-50.

Erten 2013

E. Erten, "Olba Kazılarında Küçük Buluntular", Seleucia ad Calycadnum, Sayı III, 101-128.

Erten 2014

E. Erten, "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması", Seleucia ad Calycadnum IV, 57-72.

Erten - Gençler Güray 2015

E. Erten - Ç. Gençler Güray, "Glass Finds from Villa-A in Zeugma, Gaziantep – Turkey, AIHV Annales du 19e Congres, 2012, 304-313.

Fadić 1998

I. Fadić, "Invenzione, produzione e tecniche antiche di lavorazione del vetro", trasparenze Imperiali – Vetri Romani del Croazia, Milano, 75-92.

Foy 2007

D. Foy, "Une production de verre à Xanthos au début de l'époque byzantine", Anatolia Antiqua, Tome 15, 233-246.

Fünfschilling 2010

S. Fünfschilling, "Byzantine glass from Carthage: from the German excavations, the English excavations at Bir Messaouda and from the Canadian Excavations" Glass in Byzantium-Production, Usage, Analyses (ed. Jörg Drauschke, Daniel Keller) RGZM, 215-224.

Fünfschilling – Laflı 2013

S. Fünfschilling – E. Laflı, Hadrianopolis II – Glasfunde des 6 und 7 Jahrhunderts aus Hadrianopolis, Paphlagonien (Türkei), Rahden/Westf.

Gençler 2000

Ç. Gençler, Hierapolis Camları- I Vetri di Hierapolis, "Lycos Vadisi Türk Arkeoloji Araştırmaları - Ricerche Archeologiche Turche Nella Valle Del Lykos" adlı kitapta (F. D'Andria - F. Silvestrelli), Congedo Editore, Lecce 2000, 209-289.

Gençler 2009

Ç. Gençler Güray, "Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları",

Ankara Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan
yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.

Gençler Güray 2010 a

Ç. Gençler Güray, “Soli-Pompeiopolis Antik Kenti (Mersin-Mezitli) Cam Buluntuları”, CAMGERAN 2010, Eskişehir, 141-146.

Gençler Güray 2010 b

Ç. Gençler Güray, “Kaunos’un Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları”, *Anadolu /Anatolia*, Cilt 36, 215-226.

Gill 2002

M.A.V. Gill, *Amorium Reports, Finds I: The Glass (1987-1997)*, England.

Golofast 2009

L. Golofast, “Early Byzantine Glass from the Chersonesos (Crimea)”, *Late Antique / Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, ed. E. Laflı, İzmir, 301-336.

Gorin-Rosen – Winter 2010

Y. Gorin-Rosen – T. Winter, “Selected Insights Into Byzantine Glass in the Holy Land” *Glass in Byzantium – Production, Usage, Analyses* (eds Jörg Drauschke, Daniel Keller), Mainz, 165-184.

Grossmann 2013

R. A. Grossmann, “Glass”, *Excavations at Zeugma conducted by Oxford University* (ed. W. Aylward), The Packard Humanities Institute, Los Altos.

Gürler-Laflı 2010

B. Gürler-E. Laflı, “Middle and Late Roman Glass from the Agora of Smyrna from the Excavation Seasons 1997 and 2002-2003”, *Glass in Byzantium – Production, Usage, Analyses* (eds Jörg Drauschke, Daniel Keller) RGZM, 121-144.

Harden 1936

D. B. Harden, *Roman Glass from Karanis*, Ann Arbor.

Harden 1987

D. B. Harden, *Glass of the Caesars*, Milano.

Isings 1957

C. Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, Groningen.

Israeli 2008

Y. Israeli, “The Glass Vessels”, *Archaeological Excavations at Caesarea Maritima – areas CC, KK and NN – Final reports, Vol. I (The Objects)*

Jennings 1997-1998

S. Jennings. “The Roman and Early Byzantine Glass from the Souks

Excavations: An Interim Statement”, Berytus , Vol. XLIII, 111-146.

Kasapoğlu-Özdemir 2012

H. Kasapoğlu -S. Özdemir, “Cam Eserler”, Antik Troas’ın Parlayan Kenti: Parion 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları (ed. Prof. Dr. Cevat Başaran), İstanbul, 151-163.

Kramer 2012

N. Kramer, Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia – Ergebnisse des Surveys 2001-2006, Berlin.

van Lith 1991

S. M. E. van Lith, “First Century Cantharoi with a Stemmed Foot: Their Distribution and Social Context”, Roman Glass – Two Centuries of Art and Invention (ed. M. Newby – K. Painter), London, 99-110.

Milavec 2009

T. Milavec, “5.th-6th century Glass from Tonovcov Grad (Slovenia), Late Antique / Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean, ed. E. Laflı, İzmir, 285-300.

Naumann-Steckner 1991

F. Naumann-Steckner, “Depictions of Glass in Roman Wall Paintings”, Roman Glass – Two Centuries of Art and Invention (ed. M. Newby – K. Painter), London, 86-98.

Oppenländer 1974

A. von Saldern – B. Nolte – P. La Baume – T. E. Haevernick, Gläser der Antike – Sammlung Oppenländer, Hamburg.

von Saldern 1980

A. von Saldern, Ancient and Byzantine Glass from Sardis, Cambridge-Massachusetts – London.

Schätzschock 2009

M. Schätzschock, “Glass from Terrace House 2 at Ephesus”, Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean, ed. E. Laflı, İzmir, 115-122.

Schwarzer 2009

H. Schwarzer, “Spätantike, byzantinische und islamische Glasfunde aus Pergamon” Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean, ed. E. Laflı, İzmir, 85-109.

Stern 1985

E. M. Stern, “Ancient and Medieval Glass from the Necropolis Church at Anemurium”, Annales du 9e Congrès de L’Association Internationale pour L’Histoire du Verre”, 35-64.

Stern 2001

E. M. Stern, Roman, Byzantine and Early Medieval Glass – 10 BCE – 700 CE – Ernesto Wolf Collection, Ostfildern-Ruit.

Weinberg-Stern 2009

G. D. Weinberg – E. M. Stern, The Athenian Agora, Vol. XXXIV, Vessel Glass, Princeton – New Jersey.

Seleucia | Sayı VII | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın	11	Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm Ulaş Töre Sivrioğlu	235
Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar Emel Erten - Deniz Kaplan	29	Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları Ömür Dünya Çakmaklı	279
Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (<i>Diakonikon</i>) Bizans Dönemi <i>Opus Sectile</i> Taban Döşemesi Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin	47	Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı Sabri Arıcı - Aytekin Erdoğan	297
Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi Tuna Akçay	69	Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Balık Tabakları Figen Çevirici Coşkun	325
Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları Emel Erten - Emine Akkuş Koçak	89	Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At Rhytonu S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İlkay Aklan	345
Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası Erkan Alkaç	113	Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup Gümüş Venedik Sikkesi Ceren Ünal	363
Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi Emel Erten	129	Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme Cevdet Merih Ereğ	377
Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri Ashıhan Özbay	147	Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çalgüneş Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci	397
Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri Bülent İşler	161	Olba Akropolisi Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin Anatomik Analizi Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten	411
Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı Şener Yıldırım	187	Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları Arkeometrik Çalışmaları Ali Akın Akyol - Safiye Aydın	421
Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler Fikret Özbay - Ashıhan Özbay	207	Kitap Tanıtımı Ömer Özyiğit'e Armağan Emel Erten	439
Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/Zephyrium Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz	225	Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi Murat Özyıldırım	447

ISSN 2148-4120

9 772148 412007